

Wioletta Waksmańska, Teresa Grzywna, Renata Łukasik

Akademia Techniczno-Humanistyczna, Wydział Nauk o Zdrowiu w Bielsku-Białej

A naliza zjawiska przemocy w rodzinie na podstawie badania ankietowego przeprowadzonego wśród uczniów

Analysis of the phenomenon of violence in a family
based on a questionnaire carried out among students

Adres do korespondencji:

mgr Wioletta Waksmańska
Akademia Techniczno-
-Humanistyczna
Wydział Nauk o Zdrowiu
ul. Willowa 2,
43-309 Bielsko-Biała
tel.: (0 33) 827 93 49 lub 350

STRESZCZENIE

Wstęp. Zjawisko przemocy w rodzinie jest jednym z największych zagrożeń współczesnej cywilizacji. Wielu rodziców nie wypełnia swoich funkcji wychowawczych, a poprzez stosowanie przemocy wobec dzieci przekazuje patologiczne wzorce zachowań.

Cel pracy. Celem przeprowadzonych badań było stwierdzenie, jakie formy przemocy najczęściej stosują rodzice wobec swoich dzieci oraz który rodzic częściej stosuje tę przemoc.

Materiał i metody. Analizę przeprowadzono na podstawie anonimowych kwestionariuszy. Badaniem objęto 60 dzieci w wieku 10–18 lat.

Wyniki i wnioski. Na podstawie przeprowadzonej analizy stwierdzono, że najczęstszymi aktami przemocy stosowanymi przez rodziców wobec swoich dzieci są szarpanie, bicie oraz wyzwiska. Dopuszczają się jej zarówno matki, jak i ojcowie. Dzieci w większości nie zgłaszają nikomu, że są ofiarami przemocy w rodzinie.

Słowa kluczowe: przemoc, dziecko, rodzice

ABSTRACT

Introduction. The phenomenon of violence in a family is one of the greatest risks of modern civilisation. Many parents fail to carry out their care and educational functions and, through applying violence against children, they pass the pathologic models of behaviour.

Aim. The objective of the carried out research has been to determine what forms of violence are most commonly applied by parents against their children, and which of the parents applies the violence more frequently.

Material and methods. The analysis was made based on anonymous questionnaires. The questionnaires referred to 60 children at the age from 10 to 18 years.

Results and conclusions. As a result of the analysis, it has been concluded that the most common acts of violence applied by parents against their children are yanking, beating and calling names. This is done both by mothers and fathers. In most cases, children do not report to anybody that they are victims of violence in their families.

Key words: violence, child, parents

Wstęp

Zjawisko przemocy w rodzinie jest jednym z największych zagrożeń współczesnej cywilizacji. Rodzina ma decydujący wpływ na prawidłowe wychowanie i kształtowanie się osobowości dziecka. Jak stwierdziła w swojej pracy Fidelus [1], rodzina powinna być podstawowym środowiskiem opiekuńczo-wychowawczym i socjalizacyjnym dziecka. W ten sposób dostarcza jemu pozytywnych bodźców emocjonalnych, zapewniających prawidłowy rozwój psychofizyczny [1].

Wielu rodziców nie wypełnia swoich funkcji wychowawczych, a poprzez stosowanie przemocy zarówno fizycznej, jak i psychicznej wobec dzieci przekazuje patologiczne wzorce zachowań. Niepokojące jest to, że formy przemocy stosowane przez rodziców wobec dzieci są niekiedy niezwykle wyrafinowane i dokładnie ukrywane, co powoduje, że osobom spoza środowiska rodzinnego trudno jest dostrzec nieprawidłowości w relacjach rodziny [2].

Z kolei stosowanie kar cielesnych, takich jak: popychanie, szarpanie, pociąganie za ucho, potrząsanie czy bicie, nie jest postrzegane jako postępowanie nieprawidłowe w procesie wychowania dziecka, co więcej, występuje społeczne przyzwolenie dla tego typu zachowań [3]. Należy jednak pamiętać, że dziecko, które nie nauczy się prawidłowych relacji międzyludzkich w rodzinie, będzie przenosiło patologiczne zachowania na życie w społeczeństwie.

Cel pracy

Celem przeprowadzonych badań było stwierdzenie, jakie formy przemocy najczęściej stosują rodzice wobec swoich dzieci oraz który rodzic częściej stosuje tę przemoc.

Materiał i metody

Analizy dokonano na podstawie anonimowych ankiet przeprowadzonych wśród 60 uczniów szkół miejskich (od klasy IV szkoły podstawowej do II klasy liceum) (tab. 1).

Ankieta objęto 36 dziewczynki i 24 chłopców w wieku 10–18 lat. W kwestionariuszu uwzględniono: wiek respondenta, rodzaj szkoły (podstawowa, gimnazjum, liceum), stosowanie używek (papierosy, alkohol, narkotyki), warunki socjalne rodziny (warunki mieszkaniowe, liczbę rodzeństwa, zatrudnienie rodziców, otrzymywanie posiłków w domu lub poza nim). W ankiecie zapytano również o formy agresji w rodzinie (wyzwiska, groźby, bicie, poniżanie, głodzenie, molestowanie seksualne, zamknięcie w odosobnieniu — każdy z uczniów miał możliwość zaznaczenia kilku form agresji). Respondenci byli proszeni o wskazanie w ankiecie, który z członków rodziny dopuszcza się agresji (matka i/lub ojciec) oraz czy fakt przemocy jest przez ankietowanych komuś zgłaszany (wychowawcy, nauczycielowi, policji, innym członkom rodziny) — uczniowie mieli możliwość wyboru kilku odpowiedzi. Z analizy wykluczono rodziny niekompletne i rozbite.

Wyniki

Wyniki przeprowadzonego badania ankietowego wykazały, że najczęstszą formą agresji stosowaną w rodzinie wobec dzieci jest szarpanie — 31,6% uzyskanych odpowiedzi, następnie bicie — 28,3% oraz wyzwiska — 28,3%. Innymi formami przemocy były: popychanie — 13,3% i policzkowanie — 8,3%. Wśród badanych chłopców 4 stwierdziło, że rodzice stosują karę „zamknięcia w odosobnieniu”. Chłopcy częściej skarżą się na agresję ze strony rodziców niż dziewczynki. W przypadku szarpania dotyczy to ponad 60% ankietowanych chłopców, bicia — 55%, natomiast wyzwisk — ponad 40% (ryc. 1).

Żaden z respondentów nie wybrał odpowiedzi mówiącej o głodzeniu oraz molestowaniu seksualnym.

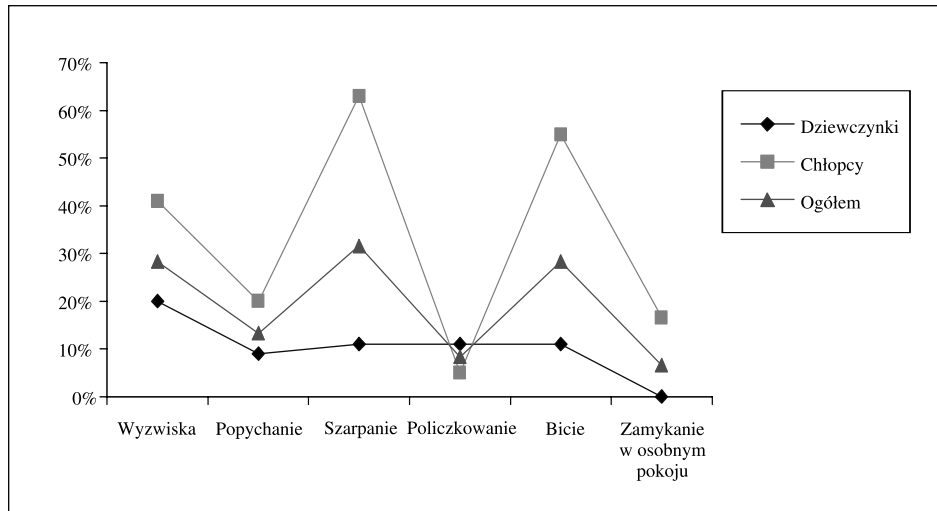
Aktów przemocy wobec swoich dzieci dopuszczają się zarówno matki, jak i ojcowie. Jednak to matki częściej (31,7%) dopuszczały się aktów agresji wobec dzieci niż ojcowie (30%).

Zaobserwowano, że dziewczęta częściej doznały agresji ze strony matki — 24,9% niż ze strony ojca — 16,6%. Natomiast ojcowie stosowali przemoc wobec 50% chłopców, a matki — wobec 37,5% (ryc. 2).

Tabela 1. Udział procentowy analizowanych grup wiekowych w badaniu ankietowym

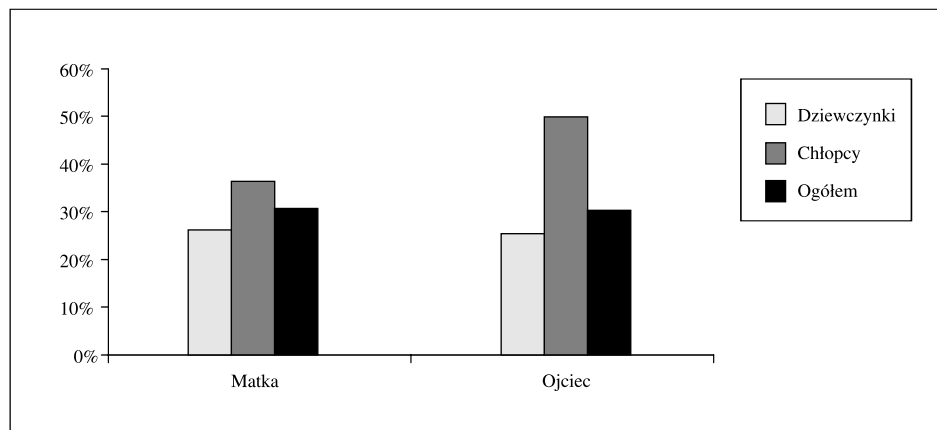
Table 1. Percentage distribution of survey participants by age

Rodzaj szkoły	Dziewczynki (n = 36)	Chłopcy (n = 24)	Razem (n = 60)
Szkoła podstawowa	11,7%	15%	26,7%
Gimnazjum	30%	18,3%	48,3%
Liceum	18,3%	6,7%	25%
Ogółem	60%	40%	100%

Rycina 1. Porównanie częstości różnych rodzajów przemocy z uwzględnieniem podziału na płeć

Figure 1. Gender comparison of prevalence of specific acts of violence

Rycina 2. Porównanie częstości przemocy stosowanej przez opiekunów

Figure 2. Gender comparison of parental violence prevalence

Na pytanie dotyczące zgłaszania przemocy 38,3% respondentów odpowiadało — nikomu, 5% — zgłosiło drugiemu rodzicowi, a 3,3% — nauczycielowi lub wychowawcy. Tylko jedna osoba zgłosiła fakt przemocy policji, co stanowi 1,6% badanych respondentów (ryc. 3).

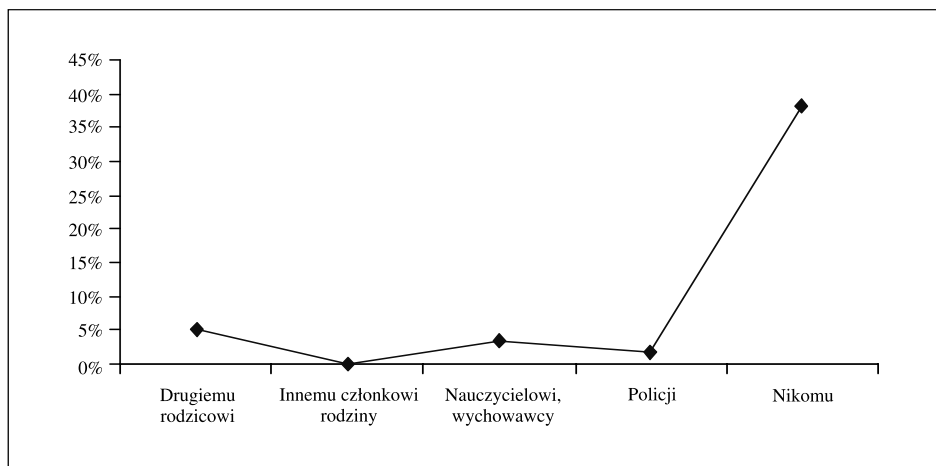
Wśród grupy badanych dzieci 28,3% posiada tylko jednego pracującego zawodowo rodzica, w przypadku 15% dzieci oboje rodziców nie pracuje zawodowo (tab. 2). W grupie dziewczynek częściej pracowali oboje rodzice. W mieszkaniu dwupokojowym mieszka 58% dzieci, a w domku jednorodzinny — 33% (tab. 3). Sześćdziesiąt procent dzieci ma jedno rodzeństwo, 15% jest jedynakiem, a 25% pochodzi z rodzin wielodzietnych (tab. 4).

Żadne z badanych dzieci nie przyznało się do faktu głodzenia, ale z ankiety wynika, że 11,6% dzieci nie jada obiadów, a 10% dzieci nie jada drugiego śniadania w szkole (tab. 5a i 5b).

Dyskusja

Prawidłowy rozwój dziecka jest uzależniony od wielu czynników. Otrzymany przy urodzeniu materiał genetyczny jest modyfikowany przez środowisko, a przede wszystkim przez rodzinę.

W przypadku przemocy fizycznej rozróżnia się przemoc czynną i przemoc bierną. Bierna przemoc fizyczna polega na różnego rodzaju zakazach. Jej najczęstszymi formami są: stosowanie izolacji, ograniczenie snu i pożywienia, a także wyzywanie, poniżanie, a nawet narkotyzowanie [2]. Potwierdzają to wyniki prezentowanych badań: prawie 12% dzieci nie jada obiadów, a 10% nie jada drugiego śniadania. Wobec 6,6% respondentów jest stosowana forma przemocy w postaci izolacji. Do faktu wyzywania przez rodziców przyznaje się 28,3% badanych. Podobne wnioski wysuwa w swoich badaniach Maćkiewicz

Rycina 3. Porównanie zgłaszania faktu przemocy przez dzieci

Figure 3. Percentage of children who report being a victim of violence

Tabela 2. Porównanie warunków materialnych z uwzględnieniem płci ankietowanych na podstawie analizy danych dotyczących pracy rodziców (wartości liczbowe i procentowe)

Table 2. Comparison of material status by gender; based on data concerning parents' job

Kto pracuje	Dziewczynki		Chłopcy		Ogółem	
	Liczba	(%)	Liczba	(%)	Liczba	(%)
Jeden rodzic	9	25	8	33,3	17	28,3
Oboje nie pracują	3	8,3	6	25	9	15
Oboje pracują	24	66,7	10	41,7	34	56,7
Ogółem	36	100	24	100	60	100

Tabela 3. Porównanie warunków mieszkaniowych ankietowanych na podstawie analizy wielkości mieszkania z podziałem na płeć ankietowanych

Table 3. Comparison of responders' living conditions by gender

	Dziewczynki	Chłopcy	Ogółem	Ogółem (%)
Jeden pokój	2	3	5	8,3
Dwa pokoje	20	15	35	58,3
Domek jednorodzinny	14	6	20	33,4
Ogółem	36	24	60	100,0

[4]. Według danych z tej pracy agresja werbalna jest stosowana przez 41,6% matek i 33,7% ojców [4].

Przemoc fizyczna czynna może przybierać różne formy: od poszturchiwania, szarpania, przez popychanie i klapsy. Wynikiem tych działań są stłuczenia, otarcia naskórka, zasinienia, a nawet złamania [2], gdyż zda-

rza się również, że rodzice biją jakimś przedmiotem, a nawet kopią [4]. Potwierdzają to badania Pabiś i wsp. [5], którzy stwierdzili, że 86% ankietowanych pielęgniarek w swojej pracy zawodowej miało kontakt z dzieckiem maltretowanym. Najczęściej były to dzieci w wieku około 3. roku życia. Diagnozowanie jest w tym przy-

Tabela 4. Porównanie liczebności posiadanego rodzeństwa przez ankietowanych
Table 4. Participants' number of siblings

	Dziewczynki	Chłopcy	Ogółem	
	Liczba	Liczba	Liczba	(%)
Brak rodzeństwa	8	1	9	15
Jeden brat lub siostra	21	15	36	60
Dwoje i więcej rodzeństwa	7	8	15	25
Ogółem	36	24	60	100

Tabela 5. Częstość otrzymywania posiłków wśród ankietowanych: a — częstość otrzymywania drugiego śniadania, b — częstość otrzymywania obiadu

Table 5. Number of children receiving snacks and meals: a — second breakfast, b — lunch

a)				
Posiłki	Dziewczynki	Chłopcy	Ogółem	Ogółem (%)
Nie otrzymują drugiego śniadania	2	4	6	10
Otrzymują drugie śniadanie	34	20	54	90
Ogółem	36	24	60	100
b)				
Posiłki	Dziewczynki	Chłopcy	Ogółem	Ogółem (%)
Nie otrzymują obiadu	4	3	7	11,6
Otrzymują obiad	32	21	53	88,4
Ogółem	36	24	60	100

padku bardzo trudne, gdyż rodzice często w zdecydowany sposób zaprzeczają faktom stosowania przemocy wobec swojego dziecka, a odniesione przez nie obrażenia tłumaczą na przykład upadkiem.

Stosowanie siły w stosunku do swoich dzieci potwierdzają badania autorów niniejszej pracy: szarpanie — 31,6% uzyskanych odpowiedzi, następnie bicie — 28,3%, popychanie — 13,3% i policzkowanie — 8,3%. Przemoc częściej dotyczy chłopców niż dziewczynek. Wśród chłopców 55% skarży się na bicie, na szarpanie już ponad 60%, na wyzwiska ponad 40% ankietowanych. W badaniach przeprowadzonych w 2004 roku przez Maćkovicz wyniki te wynoszą odpowiednio: bicie — 4,7%, popychanie — 3,1%, policzkowanie — 2,1%. Jak można zauważyć, wartości te są niższe od wartości w przeprowadzonej przez autorów niniejszej pracy analizie. Może wynikać to z większego przyzwolenia na stosowanie kar cielesnych w procesie wychowania dziecka w analizowanej grupie pochodzącej z nowoczesnej aglomeracji miejskiej [3]. Ale również mogłoby to sugerować narastanie agresji wśród ro-

dziców. Być może jest ona wynikiem trudnej sytuacji materialnej, a także nieradzenia sobie z własnymi problemami i coraz częstszym nadużywaniem alkoholu [6]. Na podstawie przeprowadzonej przez autorów analizy wynika, że chłopcy żyją w gorszych warunkach materialnych. W przypadku chłopców częściej też rodzice stosują różne formy przemocy. Im gorsze warunki materialne, tym częściej występuje przemoc fizyczna [4]. Do podobnych wniosków doszli autorzy badań przeprowadzonych przez Guerrero i wsp. [7]. Bieda silnie koreluje z agresywnym zachowaniem, niepokojem i depresją wśród filipińskich nastolatków. Na podstawie tego doniesienia można stwierdzić, że problem przemocy dotyczy społeczeństw wszystkich narodów. Nastolatki uzewnętrzniają swoje zachowania nabyte w domu, stosując przemoc w szkole [8].

Maćkovicz [9] w latach 2002–2003 przeprowadziła badania wśród nauczycieli trzech szkół gimnazjalnych na temat stosowania przez rodziców metod przemocy fizycznej i psychicznej w wychowaniu. Dowiodła ona, że nauczyciele w swojej pracy zawodowej spotykają się wśród

uczniów z objawami przemocy zastosowanej wobec nich w domu. Symptomami, na podstawie których stwierdzano ten fakt, były ślady pobicia, zaniedbany wygląd, zmęczenie dziecka, agresja w zachowaniu, nerwice. Jednak problem, na który zwraca również uwagę autorka tej pracy, to niewiedza nauczycieli, komu dziecko powinno zgłosić fakt przemocy domowej, a także przyzwolenie nauczycieli (w 9%) do stosowania przemocy w szkole. Być może właśnie dlatego 38,3% ankietowanych przez autorów niniejszej pracy dzieci nikomu nie zgłosiło faktu stosowanej wobec nich przemocy. Jednak niniejsze wyniki, ze względu na małą grupę badaną, należy traktować jako badanie pilotażowe, a pełne wnioski będzie można wysnuć po przeprowadzeniu dalszych badań.

Wnioski

1. Z przeprowadzonych badań ankietowych wśród dzieci wynika, że przemoc w rodzinie ma miejsce i przybiera postać różnych form aktów agresji zarówno fizycznej, jak i psychicznej.
2. Przemocy wśród analizowanej grupy dopuszczają się matki i ojcowie.
3. Najczęstszymi aktami przemocy stosowanymi przez rodziców wobec ankietowanych dzieci są: szarpnięcie, bicie oraz wyzwiska.
4. Matki częściej dopuszczały się aktów przemocy wobec swoich dzieci niż ojcowie, przy czym, zarówno

matki, jak i ojcowie częściej są agresywni wobec synów.

5. Respondenci w większości nie zgłaszają nikomu, że są ofiarami przemocy w rodzinie.

Piśmiennictwo

1. Fidelus A. Ulica — jedyna alternatywa dla młodzieży? Nowa Szkoła 2006; 6: 48–51.
2. Kozak E. Dlaczego rodzice biją? Edukacja i Dialog 2006; 1: 24–27.
3. Dziewiecki M. Dojrzała postawa wobec samego siebie. Świat Problemów 2006; 11: 14–17.
4. Maćkiewicz J. Przemoc wobec dziecka w rodzinie. Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze 2004; 5: 34–38.
5. Pabiś M., Ślusarska B., Wrońska I. Przemoc wobec dzieci w opinii pracujących pielęgniarek. *Pediatrics Polska* 2006; 81 (7): 498–503.
6. Grzywna T., Waksmańska W., Łukasik R. Wpływ alkoholizmu na przemoc w rodzinie na podstawie analizy „Niebieskiej Karty”. III Konferencja Naukowa „Standardy postępowania w zespole dziecka krzywdzonego”, Warszawa 2006: 52–53.
7. Guerrero A.P., Hishinuma E.S., Andrade N.N., Nishimura S.T., Cunanan V.L. Correlations among socioeconomic and family factors and academic, behavioral, and emotional difficulties in Filipino adolescents in Hawai'i. *Int. J. Soc. Psychiatry* 2006; 52 (4): 343–359.
8. Youngblade L.M., Theokas C., Schulenberg J., Curry L., Huang I.C., Novak M. Risk and promotive factors in families, schools, and communities: a contextual model of positive youth development in adolescence. *Pediatrics*. 2007; 119 (supl. 1): S47–53.
9. Maćkiewicz J. Nauczyciele wobec problemu dziecka krzywdzonego w rodzinie. Nowa Szkoła 2005; 8: 10–13.